

گسترش خود از سودان، سومالی و اتیوپی حمایت مالی و اقتصادی کرد که این حمایت بی‌ارتباط با درآمدهای نفتی اوایل دهه ۱۳۵۰ ناشی از جهش قیمت‌های انرژی نبود. به قول دیپلمات‌های آفریقایی این قاره پیش از ۱۹۷۹ برای ایران تبدیل به یک عنصر یا ابزار شده بود تا یک اولویت. وقوع انقلاب در سال ۱۳۵۷ اما نقطه عطفی در روابط تهران و آفریقا بود و اشتراک جدی و جدیدی بین ایران و کشورهای این قاره پدید آمد. این اشتراک، سیاست ضد امپریالیستی ایران و معرفی چهره جدیدی از ایران به‌عنوان کشوری که مدافع واقعی کشورهای تحت سلطه غرب بویژه امریکاست. اولین همکاری‌های اقتصادی ایران و قاره آفریقا پس از انقلاب به دوران جنگ تحمیلی برمی‌گردد که در سال ۱۳۶۵ رئیس جمهور وقت ایران (آن موقع رهبر معظم انقلاب در قامت رئیس جمهور بودند) برای اولین بار از موزامبیک و آنگولا دیدار کرد و در مورد عرضه نفت، توسعه همکاری‌های صنعتی و کشاورزی گفت‌وگوهای صورت گرفت. البته هدف اصلی این سفر نفوذ تهران به آفریقا و جلب حمایت در مقابل صدام حسین بود. اولین سری تحریم‌های ایالات متحده بر ضد کشورمان در سال ۱۹۹۶ که آغاز شد دولت هاشمی رفسنجانی بازار آفریقا را به‌عنوان بازار هدف قرار داد و در عین حال روابط خوبی با این قاره برقرار کرد. با وجود اینکه رویکرد مثبت در تعامل با آفریقا در دولت اصلاحات نیز ادامه پیدا کرد اما هیچ وقت به طور جدی روابط حسنه‌ای که از آنها نام برده شد، نمود زیادی در آمارهای اقتصادی و تجاری بین ایران و قاره آفریقا به وجود نیامد. دوران دولت نهم و دهم (محمود احمدی‌نژاد) می‌توانست نقطه عطف دیگری در روابط با آفریقا باشد اما در عمل باز هم نتیجه جذابی پیش نیامد. در این دوره تهران روابط خود را با کشورهای آفریقایی بویژه جنوب آن تعمیق کرد و از طریق ایجاد زیرساخت‌هایی نظیر بیمارستان‌ها، شرکت‌ها و اعطای وام، همکاری خود با کشورهای آفریقایی را ترویج داد. با وجود اینها نتایج سرمایه‌گذاری

در آفریقا برآورده نشد و با اعمال تحریم‌های جدید از سوی رئیس جمهور وقت امریکا (باراک اوباما) یکبار دیگر روابط اقتصادی ایران - آفریقا ضربه جدی دید.

دولت سیزدهم و جنوب جهان

در دولت یازدهم و دوازدهم اما رویکرد ایران در تعامل با دنیا چرخش جدی پیدا کرد و حسن روحانی تقریباً هشت سال هم و غم خود را بر تنش زدایی با غرب قرار داد که ثمره آن نسل جدیدی از تحریم‌ها از سوی امریکا و ترامپ در سال ۱۳۹۷ بود. البته در همین دوره اقداماتی از قبیل افتتاح بیمارستان در اوگاندا نیز انجام شد و تجارت ایران و آفریقا در سال ۲۰۱۸ به ۱٫۲ میلیارد دلار نیز رسید اما این رقم تنها ۰٫۷ درصد از کل تجارت این قاره با جهان را تشکیل می‌داد. در حال حاضر و در دولت سیزدهم به نظر می‌رسد سه رویکرد در دستور کار سیاست خارجی کشور قرار گرفته؛ اولاً تنش‌زدایی با غرب به‌عنوان یک ترجیح در حال پیگیری است و نه اولویت و آنچه بیشتر اهمیت

دارد خنثی‌سازی تحریم‌هاست. دوماً نگاه به شرق که با قراردادهای بلند مدت با چین و روسیه دنبال می‌شود و در واقع هدف ایجاد بلوکی در برابر امریکاست. سومین استراتژی سیاست خارجی دولت سیزدهم اما نفوذ در جهان سوم بخصوص کشورهای همسایه و جنوب جهان بوده که ظاهراً تا به اینجا نتایج مثبتی نیز داشته است. یکی از نمونه‌های بارز کارکرد میدانی و عملیاتی دیپلماسی اقتصادی دولت، توسعه تجارت ایران در قاره آفریقا است. بر اساس آمارهای گمرک کشور، مجموع صادرات ایران به ۵۰ کشور آفریقایی در شش ماه ابتدایی ۱۴۰۱ در حدود ۸۰۰ میلیون دلار بوده که بیش از ۴ برابر این رقم در مدت مشابه در سال‌های ۹۷ و ۹۸ است.

سهم ۰٫۲ درصدی ایران از ظرف اقتصاد آفریقا

اگرچه برخی از این کشورها دچار فقر و مشکلات متعدد هستند، اما به این معنا نیست که کشورهای دارای قابلیت در میان آنها وجود ندارند. در اینجا لازم است یادآور شویم که از ۵۲ کشور آفریقایی حداقل ۱۰ کشور دارای درآمد لازم برای خرید کالاهای تولیدی از کشورهای دیگر و همچنین دارای محصولات کشاورزی هستند که در مناطق حاره‌ای تولید می‌شوند و ما بدان‌ها نیازمندیم یا می‌توان به معادن مختلف و اساسی در این کشورها اشاره کرد. طبق آمارهای منتشرشده از سوی نهادهای مختلف بین‌المللی از جمله آمارهای صندوق جمعیت سازمان ملل متحد، جمعیت ۵۶ کشور و منطقه جغرافیایی قاره آفریقا در سال ۲۰۲۱ حدود یک میلیارد و ۲۳۹ میلیون نفر بوده است. در کنار جمعیت، مؤلفه دیگری که می‌توان در مورد کشورهای آفریقایی به آن اشاره کرد، سهم این کشورها از کیک اقتصاد جهانی است. براساس آمارهای صندوق بین‌المللی پول، در سال ۲۰۲۱ مجموع حجم تولید ناخالص داخلی کشورهای آفریقایی ۴۰۹۵۰ میلیارد دلار یا به عبارتی، حدود ۱۰ برابر کل تولید ناخالص داخلی کشورمان بوده است. همچنین بین ۵۶ کشور منطقه جغرافیایی مستقل و غیرمستقل این قاره، نیجریه با ۴۵۵ میلیارد دلار بالاترین حجم تولید

در دولت یازدهم و دوازدهم

اما رویکرد ایران در تعامل با دنیا چرخش جدی پیدا کرد و حسن روحانی تقریباً هشت سال هم و غم خود را بر تنش زدایی با غرب قرار داد که ثمره آن نسل جدیدی از تحریم‌ها از سوی امریکا و ترامپ در سال ۱۳۹۷ بود